

Irma Golob, Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Kamnik

PES KOT DELOVNI PARTNER UČITELJU

Dokazano je, da družinski psi spodbudno vplivajo na motorični, kognitivni in psihosocialni razvoj otroka. Prav to pa lahko izkoristimo tudi pri delu z otroki s posebnimi potrebami (Zupanc, 2011).

V Osnovni šoli CIRIUS Kamnik sem v šolskem letu 2012/13 učila v oddelku PPVIZ. V oddelke PPVIZ so vključeni učenci z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju, ki prav zaradi posebnosti te motnje za svoj osebni razvoj potrebujejo neprestano stimulacijo. V oddelku, kjer sem poučevala, so vsi učenci tudi težko gibalno ovirani in imajo težko govorno-jezikovno motnjo.

V projektu *Terapevtski pes v razredu* sem vključila v šolsko delo svojega psa Alvina, s katerim sva delovni par pri Društvu za terapijo s pomočjo živali – Ambasadorji nasmeha. Vsak četrtek je prihajal z menoj v službo. Želela sem izkoristiti stimulativno delovanje psa na okolico in predvidela pozitiven vpliv psa na otroke v šolskem okolju. V pričujočem zapisu je prikazano, kako se je pes izkazal kot delovni partner učitelja.

IGRA

V vseh kulturah predstavlja igra ključni vidik razvoja otrok. Prek igre otrok razvija svoje sposobnosti – socialne, intelektualne, ustvarjalne in fizične.

Eden od temeljnih ciljev projekta je bil ustvarjanje sproščenega, veselega, edinstvenega in varnega okolja. To naj bi dosegla prek igre s psom.

Vesetje do igre je skupna značilnost človeka in živali. Gibalno oviran otrok v programu PPVIZ je v elementu igre prikrajšan za marsikatero izkušnjo v primerjavi z zdravimi vrstniki. Popolnoma je odvisen od pomoči odraslega. Kljub temu pa si želi igre in v njej uživa.

Osnovno pravilo projekta je, da je vsak stik s psom prostovoljen in želen. Vsak otrok je imel izbiro, da se v igro s psom vključi ali da le opazuje. Dokazano je, da že samo gledanje živali pozitivno vpliva na počutje, izzove občutke sreče in veselja ter spodbuja k dejavnosti. Včasih je otrok na začetku ure želel le opazovati dejavnost v razredu, do konca ure pa se je vanjo že vključil.

Alvin, triletni mejni ovčar (border collie), ima čudovit značaj, zelo rad ima otroke in vedno je pripravljen za igro. Izkoriščala sem prav to njegovo lastnost ter izbirala igre in igrače, ki so ga spodbujale k njim. Zelo rad je skakal za žogicami, jih v zraku lovil ali pa iskal med klopmi. Igračke je prinašal otrokom nazaj in jim jih polagal na noge, voziček. Alvin ima zelo rad plišastega psa, otroci so ga držali za rep, Alvin pa za glavo in tako je vlekel otroka na (navadnem) vozičku na drugo stran učilnice, ob čemer

so neizmerno uživali. Otroci so se trudili in mu skrivali priboljške v različne igrače in na različne položaje, da jih je iskal, in se veselili, ko jih je našel. Skrivali so mu jih tudi na svojem vozu, pod noge, v naročje, stiskali v pesti ... Da se je Alvin lahko približal učencu, je moral s sprednjimi tacami skočiti na njihove noge. Njegovo iskanje skritih priboljškov so izkoristili za telesni stik, božanje dlake ipd.

Igra s psom je na otroke vplivala pozitivno in sproščujoče. Prek nje so bili bolj pripravljeni sodelovati, dosegla sem tudi druge zastavljene cilje v projektu na področju učnih vsebin, socializacije, motorike, komunikacije in čustvovanja.

UČNE VSEBINE

Program PPVIZ zajema šest področij: razvijanje samostojnosti, splošno poučenost (spoznavanje okolja, jezik in matematika), gibanje in športno vzgojo ter glasbeno, likovno in delovno vzgojo. Navzočnost psa v razredu sem izkoristila in jo vpletla v prav vse vsebine programa.

Igra s psom je zajela področje gibanja in športne vzgoje.

Na področju splošne poučenosti smo pridobivali nova znanja o živalih, opisovali smo značilnosti psa: velikost, barvo, poimenovali smo dele telesa in jih šteli, spoznavali, kaj potrebujejo, kako skrbimo zanje itd. Naučili smo se veliko novih izrazov. V pomoč mi je bila knjiga Lile Prap *Pasji zakaji* (MK, 2010).

Igrali smo se »pasje zdravnike« in s stetoskopom poslušali Alvinovo bitje srca. Alvin nas je spremljal na športnem dnevu in se peljal z nami v kombiju. Spoznavali smo, kje psi pomagajo ljudem kot delovni psi, psi spremljevalci in terapevtski psi.

Vsak četrtek smo eno uro preživel v knjižnici. Knjižničarka nam je pripravila knjigo z vsebino, ki se je navezovala na psa in trenutno učno vsebino. Učence smo udobno namestili na blazine, poslušali zgodbo, se pogovarjali in se z Alvinom tudi igrali.

Iz vrvic, žogic in starih nogavic smo izdelovali igrače za pse, zgibali origami v obliki psa in izdelali škatlo za igrače. Spekli smo pasje piškote z baziliko in ugotovili, da so zelo dobri tudi za nas.

Peli smo »pasje« pesmice, kot sta *Sreča na vrhici* in *Naš kuža*, sestavila sem tudi novo pesmico, kjer sem vpletla imena svojih učencev. To jim je bilo v veliko veselje.

SOCIALIZACIJA

»Socializacija je proces individualnega razvoja posameznika, ki vodi k navezovanju stikov z drugimi in k

vzpostavljanju socialnih odnosov.« (Marinšek, Tušak, 2007, str. 41–42). Težko gibalno ovirani otroci s težko govorno motnjo težko vzpostavljajo stike z drugimi, še posebej pa z vrstniki. Tudi v mojem razredu potekajo socialne interakcije učencev predvsem z odraslo osebo. Dokazano je, da psi posredno pomagajo k boljši socialni interakciji in komunikaciji med ljudmi (Zupanc), zato sem si izbrala cilj povečati socialne stike med vrstniki. V ta namen sem vsakih štirinajst dni načrtovala skupno uro z mlajšimi učenci oddelka PPVIZ.

Alvin ima prav to čudovito lastnost, da se z veseljem približa ljudem in jih vabi k igri. Učence je že ob prihodu v razred pozdravljal z mahajočim repom, se takoj usmeril k njim in jim prinašal igrače. Drugi učenci so z veseljem prihajali v naš razred in se veselili skupnih srečanj. Pri dejavnostih sem bila pozorna, da so bili učenci enakovredno vključeni. Prek igre s psom sem jih usmerjala k opazovanju vrstnikov, medsebojnemu sodelovanju in komunikaciji.

Psi delujejo kot socialni magnet za druge ljudi in so osrednja tema pogovora tudi pri ljudeh, ki imajo omejene fizične ali komunikacijske sposobnosti (povzeto po Marinšek in Tušak, 2007).

Prav zaradi Alvina so tudi drugi učenci ob odmorih prihajali v naš razred, da bi se z njim poigrali, jaz pa sem jih spodbujala tudi h komunikaciji s svojimi učenci. Posebna avantura je bila pot z Alvinom po šolskih hodnikih v knjižnico in nazaj, saj so se pri nas ustavljali učenci, dijaki in drugi zaposleni. Imeli smo vrstni red, kdo ga bo peljal na povodcu, in tisti, ki je bil na vrsti, je ponosno in s trudom stiskal povodec v pesti.

Srednješolka Sara, ki se boji psov, je Alvina srečevala na hodniku in si ga je zaželela spoznati, zato je dala pobudo za skupno srečanje v prazničnem decembru. Ta njena pobuda je združila vse tri oddelke PPVIZ na petih skupnih srečanjih, ki so učence povezala med seboj in omogočila številne socialne interakcije med vrstniki.

Število interakcij se ni povečalo le med učenci, temveč tudi med sodelavkami. V projekt so se vključevale tudi druge učiteljice, knjižničarka, delovne terapevte in logopedinje. Med nami je tudi zaradi Alvina vladalo pozitivno razpoloženje in dobro timsko sodelovanje.

ČUSTVA

Živali sprejmejo ljudi brez pogojev. Ne poznajo predsodkov, ne zanima jih, kako je človek videti, kakšne barve je njegova koža, od kod prihaja, kaj je naredil in kaj dela. Njihovo sprejemanje je brez obsojanja. Odnos živali do človeka ni preračunljiv. So brezpogojno vdane. Zato je terapija z živalmi toliko bolj uspešna (Marinšek in Tušak, 2007).

V projektu sem si zastavila cilje, da bodo ob navzočnosti psa v razredu učenci bolj sproščeni, da bodo večkrat izrazili čustva veselja, zadovoljstva in da bodo premagali strah pred psi. Predvidela sem, da bodo bolj motivirani za delo, pri dejavnostih bolj vztrajni, njihova zbranost pa daljša.

Že pasji pozdrav, naravno obnašanje, brezpogojna ljubezen vzbudijo v človeku občutek večje vrednosti, boljšega počutja, boljše samopodobe (Zupanc). Alvin je vsakemu učencu dal občutek zaželenosti, sprejetosti in koristnosti. Prvi mesec sem vodila evidenco razpoloženja ob njegovem obisku, a sem jo kmalu opustila, saj je že po dveh obiskih izginil strah pred psom in prevladala so čustva veselja in zadovoljstva.

Učenci so pridobili na samozavesti, saj je Alvin ubogal njihove ukaze, pa čeprav je bila to le gesta z roko (npr. sedi: otrok je iztegnil roko z razprtimi prsti pred sabo in Alvin se je hitro naučil, da se mora usesti). Eden od učencev se je bal psov, na začetku je dejavnosti raje opazoval od daleč ali iz stojke, po korakih je dopuščal, da se mu Alvin približuje. Priboljške je spuščal na tla, dovolil, da jih vzame s čevlja, nato s kolena. Pozneje je začel iskati telesni stik z njim, moral se je zelo potruditi, da je dosegel Alvinov hrbet in ga pobožal, se ga dotaknil z ustnicami. S fotoaparatom sem ujela trenutek, ko sta se oba nežno dotaknila, Alvin s smrčkom in učenec z ustnicami. Bilo je zelo ganljivo.

Naši učenci v oddelku PPVIZ so v vsakodnevnih dejavnostih popolnoma odvisni od pomoči odraslega pri šolskem delu, prehrani in negi. Otroci so po navadi v središču pozornosti in v vlogi sprejemalca pomoči. Empatija oz. razumevanje drugega je zaradi tega slabo razvita. Zato sem učence z Alvinovo pomočjo učila empatije in usmerjala njihovo pozornost na okolico. Namesto da bi razmišljali in govorili o sebi in svojih težavah, sem jih spodbujala, da opazujejo in se pogovarjajo o psu npr. kaj potrebuje, kako se počuti, kaj nam sporoča s svojo telesno govorico, kako mu bom pomagal itd. S tem sem jih iztrgala iz vsakdanjega kroga zadovoljevanja lastnih potreb in usmerila ven, k drugemu. Mogoče bodo s temi izkušnjami sposobnost empatije prenesli v vsakodnevne izkušnje z ljudmi.

Starši so od vsega začetka podpirali projekt. Med letom so pripovedovali, kako otroci tudi doma izražajo zadovoljstvo zaradi druženja s psom, kako težko čakajo »pasji« četrtki in kako jim je bilo težko, če so zboleli in niso prišli v šolo. Radi so reševali domače »pasje« naloge. Dejavnosti v projektu so dale tudi vsebine za pogovor z otroki v družinah.

KOMUNIKACIJA

Socialno življenje je predvsem življenje iz akcije, stik med posamezniki se vzpostavlja prvotno na senzomotornem nivoju: kontaktni odnosi se razvijajo prek otrokove dejavnosti. Govor kot najboljše sredstvo za vzpostavljanje stika in sporazumevanja med posamezniki predstavlja temelj za socialno življenje, brez njega je vzpostavljanje medsebojnih odnosov zelo težavno.

Učenci, vključeni v projekt, imajo težko govorno-jezikovno motnjo. Za sporazumevanje uporabljamo nadomestno komunikacijo in neverbalno komunikacijo, gib glave, izraz na obrazu, nekateri lahko izrečejo krajše besede, kot sta NE in JA, ter popačene besede, ki jih razumejo tisti, ki so dalj časa z otrokom.

V projektu sem si za cilj, poleg spoznavanja novih besed in izrazov, povezanih s psom, postavila tudi več komunikacije med udeleženci.

Dva učenca sta se naučila imenovati Alvina, sicer na svoj način, vendar ju je Alvin razumel in ob njunem klicanju prišel k njima. To jima je bilo v veliko veselje.

Komunikacijo med udeleženci sem spodbujala s tem, da so se pri dejavnostih poslušali med sabo in se odzivali drug na drugega. Odzivi so bili predvsem neverbalni, nasmeh, glas, enozložnice itd. Za komunikacijo med učenci pa je potreben odrasli, ki daje spodbudo in usmerja pogovor.

Ob koncu šolskega leta sem skupaj z logopedinjo pripravila »pasje« simbole za neverbalno komunikacijo, ki jih bom lahko uporabila v nadaljevanju projekta in mogoče spodbudila komunikacijo tudi med učenci samimi.

MOTORIKA

Tako živalska kot človeška igra imata enake temeljne funkcije: pridobivanje znanj, sposobnosti in spretnosti za delovanje, prilagojene posameznikovemu življenjskemu okolju. Težko gibalno oviran otrok je že v primarnem razvoju prikrajšan za mnoge izkušnje, ki jih zdrav otrok pridobiva ob prijemanju predmetov, plazenju, raziskovanju okolice ipd.

Eden od ciljev projekta je bil usmerjen v aktiviranje motoričnih spretnosti učencev. Pričakovala sem, da jih bo dejavnost s psom spodbujala k motorični dejavnosti, da bodo bolj dejavni in si želeli gibanja. Skrbno sem izbirala pripomočke in igrače, ki bi omogočile doseči cilj. Alvin ima neizmerno rad žogice, zato sem uporabljala različne vrste žogic: mehke iz pliša in tkanine, gumijaste, gladke in bodeče, luknjičaste ipd. Pri igri *ugani, kaj imaš v rokah* so pridobivali izkušnje pri delu z različnimi materiali in pri pravilnem odgovoru nagradili Alvina z metom žogice. Z žogicami, ki so votle, sem razvijala fino motoriko, saj so

se morali učenci potruditi, da so s pincetnim prijemom prijeli priboljšek in ga skrili v žogico. Uporabljala sem tudi plišaste živalice, nekatere so imele žepke z zadrgo, ki so jo morali zapirati in odpirati. Z vrvicami smo vadili stisk in moč rok. Z didaktično igračo »Karlie« (Doggi brain train) so prav tako vadili pincetni prijem, hkrati pa se tudi sami preizkušali v spretnosti odkrivanja predalčkov.

Težko gibalno ovirani otroci sedijo na navadnih vozičkih oz. vozičkih na elektromotorni pogon skoraj ves dan. Zelo zaželeno je, da med dnevom večkrat zamenjajo svoj položaj. Nekateri se temu upirajo. Zato je bil eden od ciljev tudi menjava položaja v času dejavnosti v knjižnici s psom.

Na začetku sta dve učenki ob prebiranju pasjih zgodbic redno ležali na blazinah, oba fanta pa sta raje ostajala na vozičku. Med potekom projekta smo jih vedno pogosteje uspeli prepričati, da so spremenili položaj, tako da so ob koncu šolskega leta vsi ležali na blazinah skupaj z nami odraslimi in seveda Alvinom.

SKLEP

Pes Alvin je opravil 34 delovnih dni. Zanj so bili ti dnevi zelo veseli, pa tudi naporni. Z izjemno predanostjo in željo ustreči je zdržal v novih situacijah, prenesel grobe prijeme, predirljive klice in množico rok. Zelo sem ponosna nanj. Z njegovo pomočjo sem v veliki meri uspela uresničiti zastavljene cilje, pa še veliko več. Prinašala sva nasmeha na obraze učencev, kar je tudi moto Ambasadorjev nasmeha.

Redna navzočnost terapevtskega psa v šoli je v slovenskem prostoru zelo redka. Mogoče bodo pričujoči rezultati tega projekta spodbudili še kakega učitelja, posebej v programih PPVIZ, da bo svojemu psu dal vlogo delovnega partnerja v šoli. Z Alvinom bova projekt nadaljevala tudi v naslednjem šolskem letu.

LITERATURA

- Marinšek, M., Tušak, M. (2007). Človek – žival: zdrava naveza, Založba Pivec Maribor.
Zupanc, A. (2011). Vpliv šolanih psov na kakovost življenja ljudi. Diplomsko naloga.
Vidic, J. (2009) Življenje s psom. Dedal, d. o. o. Ljubljana.
www.ambasadorji-nasmeha.si.